

Ma prof. J. Mäkelid
hindamisus.
31. märts 1939.

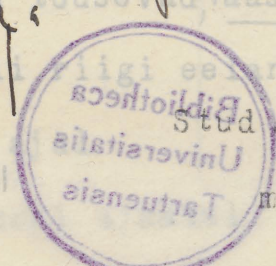
Diplomitöö
392 436

uhatus.

EV (I)
TARTU ÜLIKOOL
BIBLIOTEADUSKOND
31. märts 1939
447

I. Nüüdisaja moodsal riigil on ülipäi ju ülesandeid
MAKSULI IKIDE
eriti
peab ta end kindlustama välise- ja sise- ja julgeoleku
suhtes, siis hoolitsena kodanikkude heaolu ja korrald-
misesest, ning ettevõtmistega, mis on vajalikud ühiskond-
kriitiline ülevaade.

Arvestades teadustööd
ja loomingu väärtust
põhjalikult
31. märts 1939

stud. jur. Villem Vaher,
matrikli nr. 13715.

Diplomitöö
(finantsõiguses)

A.B.
7998

Kolmandana vabariigi ajal
1914. aastal
1930. aastal
Tartu, 1939.

1. Pundub süstlem.
2. Kui vabariigi süsteemid ei ole veel arved, siis
3. Kõrvalt võib selguda, paisub aast-
4. Tõrised vabariigi er loom diagramm:

le paperi arvut. er ses.

I) Trotabas. Preis, lk. 7.

Lehekülgid 20-29 õiguskorraldus

I . S i s s e j u h a t u s .

§ I. M o o d s a r i i g i ü l e s a n d e i d .

I. Nüüdisaja moodsal riigil on ülipalju ülesandeid täita oma rohkearvuliste asutuste kaudu. Kõige pealt peab ta end kindlustama välise- ja sisemise julgeoleku suhtes, siis hoolitsema kodanikkude hariduse korraldamise eest, neid ettevalmistades tulevasele tegevusele, ühtlasi tuleb tal kaitsta õiguslikku korda, hoolitseda kodanikkude lakkamata ja takistamata töö ja tegevuse eest jne. Kõigi nende ülesannete täitmine on seotud kuludega. Ja kulud tõusevad, aastaastalt vahetpidamata. Näit.

Prantsusmaal oli riigi eelarve :

Louis XIV ajal	200 miljoni fr.
Revolutsiooni ajastul	500 " "
Restoratsiooni ajastul	I miljard "
Teise keiserrigi ajal	2 " "
Kolmandama vabariigi ajal	3 " "
1914 . aastal	5 " "
1930 . " "	50 " " I)

2. Kui vaatlusele võtame meie riigi eelarved, siis võime märgata sama nähet - kulude summa paisub aastastalt pidevalt. Seda tõendab järgmine diagramm:

I) Trotabas. Precis, lk. 7.

Eelarvesumma

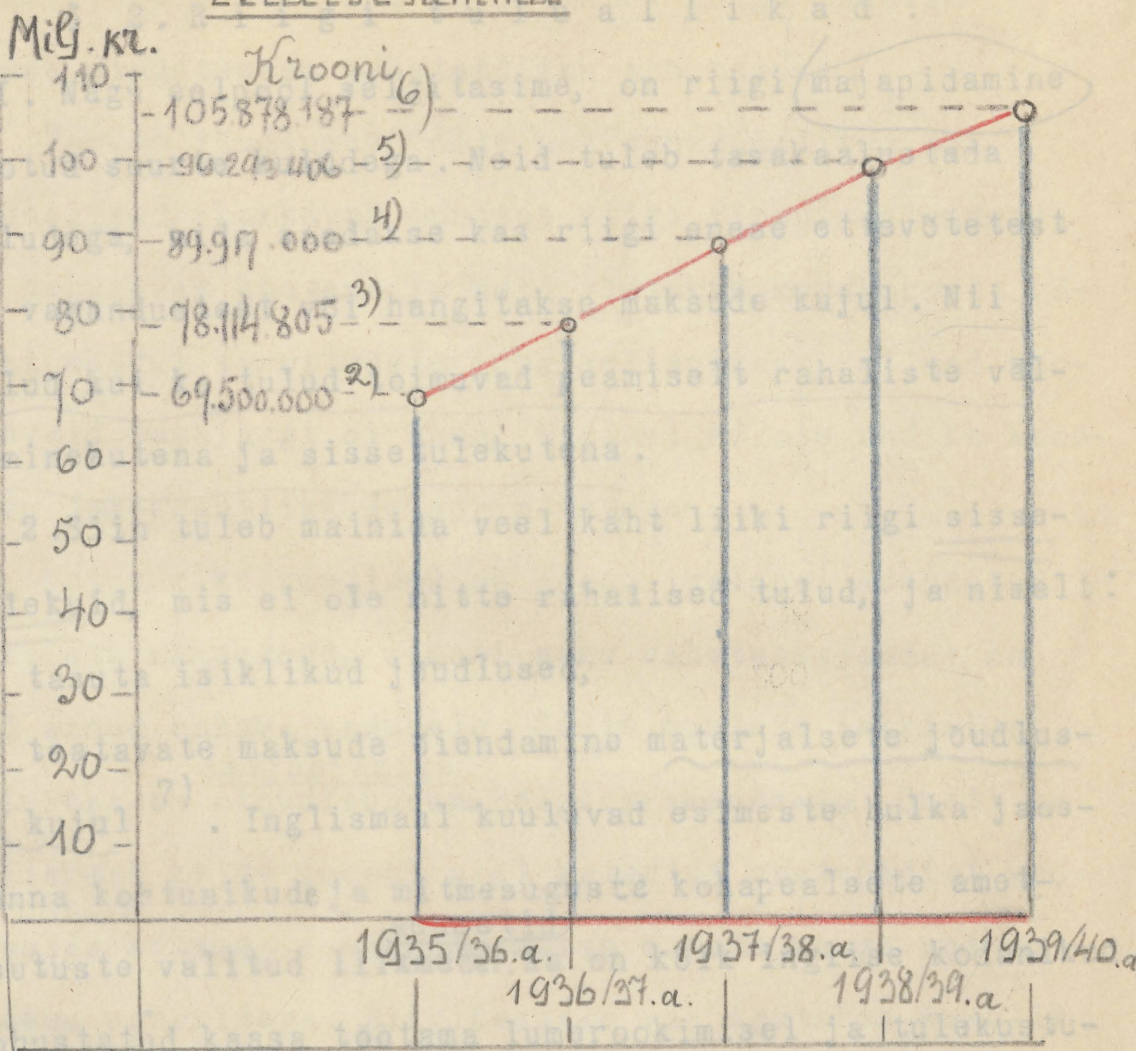

Diagramm I. Eesti riigi-põhieelarve paisumine läbi viie viimase aasta kestel.

3. Sellest diagrammist näeme, et riigi põhieelarve on viie aasta kestel tõusnud Kr. 36. 378. 187 võist

52,3 % võrra. Tõepoolest on kulude summa hulga kõrgemki, sest siia on jäänud juurearvamata lisa-eelarved. Noodsates riikides sisse seatud sõjaväe teenist

2) RT. 1935, 27. 3) RT. 1936, 27. 4) RT. 1937, 24.

5) RT. 1938, 25. 6) RT. 1939, 29.

Handwritten note: Eelarve

§ 2. Riigi tuluaallikad.

I. Nagu eelpool selgitasime, on riigi majapidamine seotud suurte kuludega. Neid tuleb tasakaalustada tuludega, mida saadakse kas riigi enese ettevõtetest ja varandustest või hangitakse maksude kujul. Nii kulud kui ka tulud toimuvad peamiselt rahaliste väljaminekutena ja sissetulekutena.

2. Siin tuleb mainida veel kaht liiki riigi sissetulekuid, mis ei ole mitte rahalised tulud, ja nimelt:

- 1) tasuta isiklikud jõudlused,
- 2) teatavate maksude õiendamine materjalsete jõudluste kujul ⁷⁾. Inglismaal kuuluvad esimeste hulka jaoskonna kohtunikude ja mitmesuguste kohapealsete ametasutuste valitud liikmete ^{auametid}. Ka on kõik inglise kodanikud kohustatud kaasa tootama lumerookimisel ja tulekustumisel ja politseid toetama vargade ja mörvarite tabamisel, kuna mõnedes asumaades peavad värvilised elanikud avalikkude tööde, iseäranis teede ehitamise juures abiks olema. Mõned neist tasuta jõudlustest toimetatakse vabatahtlikult, teised jälle seaduse sunnil. Tasuta jõudluste hulka tuleb lugeda ka kõigis moodsates riikides sisse seatud sõjaväe teenistust. Olgugi, et sõjaväes sundaega teenides ka pal-

7) H. Dalton. Principles of Public finance, I, 2.

ka makstakse, kuid see on igatahes hulga madalam võrdse pingutusega vabatahtliku töö tasust.

3. Tasuta jõudlused, olgu nad vabatahtlikud või sunduslikud, hakkavad moodsas riigi finantsasjanduses oma tähendust kaotama ja neid võetakse kordkorralt vähemal määral tarvitusele juba sellepärast, et nad soovitavaid tagajärgi ei anna, ühtlasi ei ole nad ka kooskõlas demokraatlikkude põhimõtetega.

4. Naturaalkoormatiseid on peagu igalpool asendatud rahaliste maksudega, samati nagu vahetusmajandus on maad annud rahamajandusele. Selle muutuse tekkimise põhjuseks on olnud asjaajamise suurema hõlpsuse saavutamine. Ometi on Inglismaal kõige uuemal ajal katsutud vastupidist voolu esile kutsuda - pärandusmaksu maksta maaga või võimalaenu paberitega. Riigikassale see igatahes kasulik kaup ei olnud - paberite nimeliseks hinnaks oli küll 100 £ ja nad võeti ka 100 £ -na maksumaksmisel vastu, kuid nad olid 85 £ eest müügile lastud. Ka Saksamaal lubati 1919. a. sõjalaenu paberisi maksumaksmisel emissioonikursiga vastu võtta, kuigi paberite börsikurs hulga madalam oli.

5. Eesti riigi 1939/40. a. eelarve järgi ⁸⁾ on suuremaks tuluallikaks riigi ettevõtted ja varandused (v. diagramm 2, lk. 5). Need annavad 33,4 % kogutuludest.

7) H. Dalton. Principles of Public finance, I, 2.

8) RT 1939, 29, 207.

Eesti Vabariigi 1939/40. a. eelarve tulude diagramm.

Ettenähtud rühmitatud tulud:

Milj. kr.	Nr.	Rühm	Krooni	%
	I.	Riigi ettevõtted ja varandused	35 500 000	33,4
	2.	Kaudsed maksud	32 100 000	30,2
	3.	Piiritusmonopol	17 500 000	16,5
	4.	Otsemaksud	12 800 000	11,9
	5.	Lõivud, tasumaksud	6 725 000	6,3
	6.	Erakorralised tulud	1 250 000	1,2
	7.	Segatulud	553 187	0,5
		Kokku Kr.	106 228 187	100 %

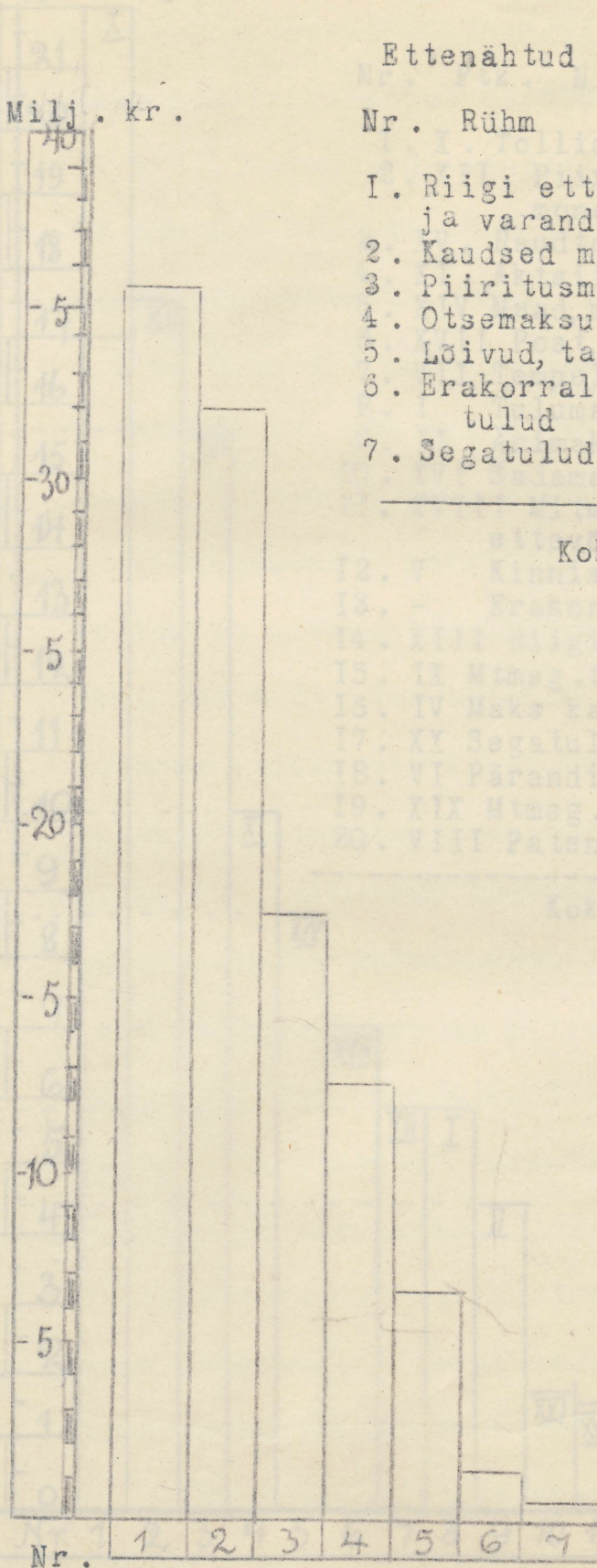

Diagramm 2. Tulud

rühmade viisi suuruse järjekorras.

II. Maksud

Sellele järgnevad kaudsed maksud 32 100 000 krooniga, mis kogutuludest 30,2% esitavad. Kolmandal kohal asub piiritusmonopol 17 500 000 krooniga, mis annab 16,5%. Otsemaksud, kus asudes neljandal kohal, annavad 12 600 000 kr. või 11,9%. Lõivud ja tasumaksud järgnevad viiendal kohal, andes 6 725 000 kr. või 6,3%. Kuuendal kohal esinevad erakorralised tulud 1 250 000 kr. või 1,2%, kuna viimasel kohal seisavad segatulud 553 187 kr. või 0,5%.

Ku Diagrammi 2 järgi (lk. 5) katavad riigi ettevõtte ja varandused ühe kolmandiku riigi kogutuludest (33,4%). See asjaolu kutsus esile viimastel eelarve vaielustel kõvad vastuväited ja vaielused eratulundustegelaste esindajate poolt, kartust avaldades, et selleläbi halveneksid eramajapidamiste kasuteenimise võimalused.

Mõtlemas paneb ka piiritusmonopoli saadav tulu, mis ühe kuuendiku (16,5%) kogutulust esitab. See on "purjustulu", mis laastavalt mõjub rahva moraalile ja tervisele.

1) Kaudsed maksud ja otsemaksud suhtuvad sama diagrammi 2 järgi nagu 30,2 : 11,9. Seega on kaudsed maksud otsemaksudest 2,5 korda suuremad.

10) Järgnevalt võtame vaatlusele tulud, mis on saadud ainult maksudest.

on seaduses II. Maksuandmise esiletulekul,

2) ühekordne või jooksev rahaline toimus riigi või

§ 3. Maksuandmise .

omavalitsuse kasuks vastutatu eelduseta,

I. Oma ülesannete teostamiseks vajab riik vahendeid.

3) tulu saavutamise riigile või omavalitsusele era-
Tulunduslikud vahendid on aga fikseeritud harilikult
majanduslike tulu- ja varandusosade rahalise ekvi-
rahas, siis võib öelda, et riik vajab raha oma üles-
valendi ülekandmise 9)el,
annete teostamiseks.

4) maksukohustuse tekkimise tingimuseks on seaduses

2. Eelpool (lk. 3) tähendasin, et riik võib hanki-
abstraktselt määratud asjaolude konkreetne esiletulek
da tulused kas oma enese ettevõtetest ja varandustest
majanduslikes või ühiskondlikes avaldusis.
või alluvatele peale pandud maksudest.

4. Riik hangib enesele tasuta tulused maksude
Kuigi meie riigi ettevõtted ja varandused annavad
kujul võimuvähekorra alusel. Kuid niisugune hankimine
suure protsendi, nimelt 33,4 % kogutuludest, ometi
ei tohi osutada vägivaldaks majandussubjekti - ük-
jääb veel 66,6 % tuludest katta teiste allikate abil,
sikasiku vastu, vaid see peab esile tulema õiguslikult
ja nendeks on peamiselt maksud.

3. Maks on eramajanduslike tulu- või varan-
määrateldud õigusnormiga, nimelt seadusega.
dusosade rahalise ekvivalendi ühekordne või kestev

Meie põhiseaduses ongi see kõrd ette nähtud:
Ühtki avalikku maksu ega koormatist ei või kellele-
vutamiseks ilma vastutatu eelduseta, kuid seaduses
gi peale panna muidu kui seaduse alusel.
abstraktselt määratud asjaolude konkreettsel esiletule-

5. Meieaegne õiguspõhimõte nõuab, et seadus 10)
kul majanduslikes või ühiskondlikes avaldusis.

loodud kohustus osutuks üldiseks. Nii lausub Eesti

Nii on maksu tunnusteks:—

tulumaksu seaduse § 1. Tulumaksu alla käivad kõik
I) sunduslik toimus kõigile, kes selleks kohustatud

11) J. Vaabel. Põhiprobleems, lk. 15.

9) J. Vaabel. Eesti riigi-maksuõiguse põhiproblee-

13) J. me, lk. 13. probleeme, lk 15.

10) J. Vaabel. Põhiprobleeme, lk. 15.

hüüvõtte
eignimil

hüüvõtte
eignimil

on seaduses ette nähtud asjaolude esiletulekul,

2) ühekordne või jooksev rahaline toimus riigi või omavalitsuse kasuks vastutasu eelduseta,

3) tulu saavutamise riigile või omavalitsusele eramajanduslike tulu- ja varandusosade rahalise ekvivalendi ülekandmise teel,

4) maksukohustuse tekkimise tingimuseks on seaduses abstraktselt määratud asjaolude konkreetne esiletulek majanduslikes või ühiskondlikes avaldusis.

4. Riik hangib enesele tasuta tulusid maksude kujul võimuvahekorra alusel. Kuid niisugune hankimine ei tohi osutada vägivallaaktiks majandussubjekti - üksikisiku vastu, vaid see peab esile tulema õiguslikult korraldatult: tuluhankimise tingimused peavad olema määrateldud õigusnormiga, nimelt seadusega. II)

Meie põhiseaduses ongi see kord ette nähtud: "Ühtki avalikku maksu ega koormatist ei või kellelegi peale panna muidu kui seaduse alusel." I2)

5. Meie aegne õiguspõhimõte nõuab, et seadusega loodud kohustus osutuks üldiseks. Nii lausub Eesti tulumaksu seaduse § I: "Tulumaksu alla käivad kõik I3)

II) J. Vaabel. Põhiprobleeme, lk. 15.

I2) Põhiseaduse §§ 29 ja 124.

I3) J. Vaabel. Põhiprobleeme, lk 15.

I4) L. Trotabas. Précis, lk. 25.

I5) H. Dalton. Principles of Public finance, V, I.

loogiliselt
üksik isik
üksik

füüsilised ja juriidilised isikud, kellel on Eesti Vabariigi piirides mingisugused tuluallikad."

Ka mujal, näit. Prantsusmaal, on maksu moodsa teooria aluseks võetud kõigi ühetaolisus maksu suhtes, le principe de l'universalité, mis on tuletatud keskaja algelisest teooriast ja edasi arendatud keskaja kanonistide poolt.

Vanematest kirjanikkudest oli Bodin, kes paigutas maksu juriidilise teooria sellele alusele, suure innuga põhjendates maksu õiguslikkust (la légitimité) ja õiglust (la justice). Maksu suhtes peab fiskuse ees kõigile olema kindlustatud ühetaolisus: "La loy n'exepste ny pontife, ny noble - seadus ei tee erandit vaimuliku ega aadli suhtes", ütleb Bodin.

6. Maks kui riigivõimu poolt peale pandud sundkoormatis ei seisa vahetus ühenduses vastutusega maksukohuslase heaks, kuid teda ei tule ka mõista karistusena miski seaduse rikkumise eest. Maks ei pruugi ka mitte hädatarvilik olla, kui riigi leiduks teisi küllaldasi vahendite allikaid teotsemiseks, näit. kas või rikaste kodanike vabatahtlikke annetusi, mis riigi rahatarvidust rahuldaksid. Kuid seda ei osutu, ja nii on maksud vältimatud.

14) L. Trotabas. Précis, lk. 25.

15) H. Dalton. Principles of Public finance, V, I.

16) H. Dalton. Principles, VI, I.

oleks selle maksu võtmine võrdlemisi raske ja kulu-
kas v. § 4. Maksu ülduse teostamine .
maksus I. Iga süsteemi, samuti ka maksusüsteemi tuleb
vaadelda tervikuna - üksikud maksud võivad oma mõju-
avaldustega üksteist vastamisi parandada ja täiendada. I6)
Sel teel on võimalik teatavast süsteemist õiget pilti
saada. vabaks jääksid, kuna teise vastuväite puhul tu-
leksid 2. Ainumaksu- ja mittemaksusüsteemi üle on väga
palju kirjutatud. Itikas on seda võtet varem juba kasu-
tatudki. Füsiokraatide poolt ette pandud ainumaksusüs-
teem oli rajatud maarendile. Nende arvates pidid kõik
maksud ikkagi maale üle veeretatud saama. Kuid sarnase
ainumaksu vastu kerkivad üles kaks vastuväidet: üha
esiteks ei suudaks ainumaks meie-aja riigi suuri ku-
lusid rahuldada, teiseks oleks ta maksukoorma jaotu-
sel väga halvaks lahenduseks - miljonär ei tarvitseks
mingitki maksu maksa, kui ta krundiomanik ei ole, ku-
na kehvik, kelle ainsamaks varanduseks on väike maa-
lapike ja vilets hurtsikukene, peaks õige suure osa
oma sissetulekust maksuna riigile andma. lahendust sel
maksul Rohkem pooldada võiks ainumaksu, mis rajatud
tulule. Seega saaks üksikisikute maksukoormat soovi-
taval viisil tulukohaselt jaotada. Kuid sarnasegi
ainumaksu juures tulevad ilmsile raskused: esiteks

I6) H. Dalton. Principles, VI, I.

oleks selle maksu võtmine võrdlemisi raske ja kulu-
 kas väheldase tuluga isikutelt, teiseks jääksid
 maksustamata suurte varanduste pärijad ja kolmandaks
 halvaks ta kokkuhoidu palju suuremal määral, kui üks-
 ki teine maks. Võiks ju esimest vastuväidet teataval
 määral seega kõrvaldada, et väikese tuluga isikud
 maksuvabaks jääksid, kuna teise vastuväite puhul tu-
 leksid pärandused ja kingid nende saabumisel lugeda
 tuluna. Maksupoliitikas on seda võtet varem juba kasu-
 tatudki, nii näit. Ameerika Ühendatud riikides 1861.
 a. tulumaksu määramisel. Kolmandama vastuväite kõrval-
 damiseks tuleksid kokkuhoiu summad üldse maksustavast
 tulust välja jätta, mistõttu ainumaks kujuneks maksuna
 isiklikule kulutusele, aga mitte isiklikule tulule.
 Muidugi tuleks maksutehnikal ^{valitsuse} niisuguse ülesande teos-
 tamisel suurte kuludega ja praktiliste raskustega või-
 delda, pealegi põhjustaks niisugune olukord kontrolli-
 mata maksupõikeid.

Erikujulise ainumaksuna võiks veel nimetada ainu-
 maksu omandi kapitaliväärtusele. Suurt tähendust sel
 maksul küll ei ole, sest et ta vaatleb tuluallikana
 ainult omandist saadud tulu, kuna tööst ja tegevusest
 saadud tulu tähele panemata jätab. On ka omandeid,
 millel turuväärtus täiesti puudub, kuid siiski lase-
 vad endid ära kasutada.

Nii on ainumaksul õige mitmed puudused: ta võib maksukoorma jaotusel üht raskesti riivata, teist maksust koguni vabastada, ka võimaldab ta maksupõikeid kergesti teostada.

3. Ainumaksu puudusi aitab kõrvaldada mitmemaksu süsteem: mis üks maks tähelepanemata jättis, võib teine maks omalt poolt täiendada. Kuid ka maksude rohkusega ei tohi liialdada - paljude pisukeste maksude sissenõudmine oleks kulukas ja tekitaks maksukohuslastes soovimata meelehärma. Rikaste maksustamiseks on parimaks abinõuks tulu- ja pärandi- ning kingimaks, kui soovitakse vaeseid maksustada, siis võiks selleks valida maksud mõningatele massiliselt tarvitatavatele ainetele, iseäranis sarnastele, mis ei ole hädatarvilised tervise ja töövõime säästmiseks. Teatavad ained, ja nende hulka kuuluvad peamiselt alkoholised joogid, tuleksid nende suure tarbimise ja veel enam nende suure kahjulikkuse tõttu kõrge maksu alla panna, küsimata sellest, kas maksukoorem on ühtlaselt jaotatud mitmesuguste rahvakihtide vahel või mitte.

4. Lihtmehe arvamuse järgi peetakse parimaks maksuks niisugust, mille survet kõige vähemal määral tuntakse, s. o. mis maksukohuslasele võimalikult vähe ebamugavana näitab olevat. Harilikult öeldakse, et

tulumaks tundub valusamana kui näit. tarbimismaks, mis kaubahinnale juba sisse on kalkuleeritud. Kuid sama tulumaksu karedust tunneksime vähemal määral, kui ta võetaks juba tulusaamise allikapjuures, ns. o. veel enne kui tulu on jõudnud maksukohuslase kätte, aga mitte pärast, kui tulu täielikult on kätte saadud ja võib olla ka suuremalt osalt juba ära kulutatud. Seda sama võiks öelda ka pärandimaksu kohta: ta raskust ei märgatakski sel korral, kui testamenditäitja pärandimaksu ära õiendab päranduse arvel ja pärija puhta ülejäägi kätte saab.

5. Alljärgnevalt toon mõne vanema autori põhimõtteid maksunduse teostamise kohta.

a) Verri 5 põhilauset (meditazioni):

1. Vaegseid ärgu ialgi maksustagu.
2. Maksuvõtmise kulud olgu võimalikult madalad.
3. Maksud olgu seaduse alusel tuvastatud.
4. Maksud ärgu takistagu varanduste ringvoolu.
5. Maksud ärgu olgu tõkkeks tööstuslisele arengule.

b) Justi (Süstem der Finanzwissenschaft):

1. Maksude raskus ei tohi nii suureks tõusta, et alamad ei suudaks neid enam kanda.
2. Maksud võetagu õigluse ja ühetaolisuse alusel.
3. Maksud ärgu kahjustagu riigi ja alamate heaolu.
4. Maksustamine korraldatagu kindlasti, mugavalt ja võimalikult väheste kuludega.

*Justi
Meenane*

4. Maksud korraldatagu riigi iseloomu kohaselt.

5. Maksu alus olgu kindel ja võltsimatu.

6. Maksude õiendamine olgu kerge ja mugav - nad nõutagu sisse väheste osade kaupa ja sündsajal ajal. Vabariigi eelarve järgi kuuluvad

7. Maksud määratagu tuludelt, kuna varandusintressi jäägu puutumata, pärandi- ja kingimaks,

c) Adam Smith: maksudeks on tollid ja aktsiisid.

1. Kodanikud peavad maksukohustusi kandma vastavalt nende maksuvõimetele. 33 100 000 tulu, mis

2. Maksu suurus, tähtaeg, maksmise viis, samuti krooni koht olgu seaduslikult tuvastatud, et vältida annavad da igasugust suva. 42, 1 % kogutulu-

3. Maksu võtmine toimugu ajal ja viisil, nagu seegi tulukohuselasele kõige soodsam on.

4. Maksud olgu sedaviisi korraldatud, et nende sissenõudmine võiks toimuda minimaalsete maksu (kuludega.) õiendades ei saa maksukohus-

d) A. Wagner soovitab maksustamisel tähele panna nelijärgmist põhimõtet: 1. Kõik on, kuigi see tekitab

1. Kõik olgu tabatud maksudekandmise kohustusest.

2. Maksud jätku puutumata varanduse tüvi. ka-

3. Maksud rahuldagu riigi kulutuste tarvidust, si

4. Ühtlasi vastates tarviduste muutusele.

17) RT 1939, 23, 207.

4. Maksustamine korraldatagu kindlasti, mugavalt ja võimalikult väheste kuludega.

+

III. Maksuliikide kriitiline ülevaade .

§ 5. Otsemaksud ja kaudsed maksud .

I. Eesti Vabariigi eelarve järgi ¹⁷⁾ kuuluvad otsemaksude hulka: tulumaks, ärimaks, maks kapitali intressidelt, kinnistusmaks, pärandi- ja kingimaks, kuna kaudseteks maksudeks on tollid ja aktsiisid.

1939/40. a. riigi eelarve järgi (v. diagramm 2, lk. 5) annavad kaudsed maksud Kr. 32 100 000 tulu, mis riigi kogutulust 30,2 % on, ja otsemaksud 12 600 000 krooni tulu, mis kogutuludest 11,9 % välja teeb. Nii annavad kaudsed ja otsemaksud kokku 42,1 % kogutuludest. Seega tuleb neid mõlemaid makse tähtsateks riigi tuluallikateks lugeda.

Harilikult eristatakse üht maksuliiki teisest selle järele, kes tõeliselt maksukoormat kannab. Otsemaksu (tulumaksu jne.) õiendades ei saa maksukohuslane seda enam kellegi käest tagasi nõuda, kuna kaudse maksu juures see võimalik on, kuigi see toimub era kokkuleppe teel - välismaa kaupa tollilt välja ostes maksab kaupmees tollimaksu, mille ta aga kauba hinnale juure lisab ja kaupa müües ostjalt tagasi

17) RT. 1939, 29, 207.

saab. Sama lugu on aktsiisimaksudega - tubakavabri-
kanti näit. õiendab aktsiisimaksu, ostes panderolli,
millelaseb paberrossikarbile peale kleepida, kuid
panderolli hinnal lisab ta paberrossikarbi omahinnale
juurde ja suitsutaja, ostes karbi, on ühtlasi ka
aktsiisimaksu enda kanda võtnud.

Vormiliselt vaadates on maksukohuslaseks ikkagi
see isik, keda seadus kohustab täitma maksusumma,
ülekande ja kellelt toimub sundsissenõudmine juhtu-
mil, kui kohustust ei täideta vabatahtlikult. 18)
Kaupmees on kohustatud tollimaksu õiendama, samuti
tubakavabrikant aktsiisimaksu maksma, kuid kedagi
ei saa sundida kaupmehe või vabrikandi kaupu ostma,
seega juba ära õiendatud tolli- või aktsiisimaksu
või selle osa enese kanda võtma. See toimub vaba-
tahtliku kokkuleppe teel.
Fiskusele on tähtis, et maksukohuslased oma
kohustused täidaksid, s. o. seadusega tuvastatud
maksud korraldaksid, kuid temale ei lähe korda, kel-
le kaela on maksud veeretatud või kes neid tõelikult
kanda on võtnud. Nii ei saa maksu õiendamist aluseks
võttes maksusid liigitada kaudseteks ja otsemaksudeks.

Ex bibl. univ. Tart.

18) J. Vaabel. Eesti riigi-maksundusõiguse põhiprob-
leeme, lk 46.

Tõelikult on nad mõlemad otsemaksud, kuid maksuhal-
dusliselt on mõlemad nimetused tarvitusele jäetud, et
nendega ära tähendada kas majandusliikude juhtumite
kogumit ja olundit (tulu, omand) või majandusliikude
üksikjuhtumite esiletulekut (miski eseme tootmine
või õigustehing).¹⁹⁾

Otsemakse ja kaudseid makse sisuliselt vaadeldes
leiame, et otsemaksud jäävad maksukohuslasele püsima,
kuna kaudsete maksude juures maksukohuslane katsub
maksu kellelegi teisele veeretada, kas osaliselt või
täies ulatuses.

2. Finantspoliitiliselt vastavad kaudsed maksud
hästi oma otstarvele: nad katavad käesoleva aasta
eelarve tuludest 30,2 %! Otsemaksudega võrreldes
on nad riigile 2,5 korda tulukamad. Ja nende laeku-
mine toimub hulga lihtsamal viisil kui otsemaksude
laekumine: maksud õiendatakse vähearvuliste maksuko-
huslaste poolt, s. o. importööride ja tootjate kaudu,
kes maksu kauba omahinnale lihtsalt juure lisavad, kuna
tarbijad kaupa ostes kaubahinnale juure arvatud maksu
maksavad. Seega oli fiskus kaudse maksu kätte saanud
juba enne kauba turule saatmist, ja nimelt selleläbi,
et importöörid ja tootjad olid maksu ette maksnud.

-----
19) K. Ball. Einführung in das Steuerrecht, lk. 6.

Sellepärast nimetabki Schäffle otsemakse Tragsteuern
 ja kaudseid makse Vorschusssteuern.²⁰⁾

3. Õigluse põhimõtet silmas pidades tuleks kõigil riigi kodanikkudel riigi majapidamise kuludest võimete kohaselt osa võtta.

Siin kerkib aga küsimus, kuidas keegi õiglust mõistab. Harilikult saab õiglusest igamees omamoodi aru. Põhimõtet rakendades satume raskustesse. Kui ütleme, et õige on see, kui ühesugustes majanduslikes tingimuses elavaid isikuid ka ühtlaselt maksustame, siis võime selle põhimõtte rakendamisel osutada ebaõiglaseks. Kas poissmees ja mitmelapse isa, saades ühesugust sissetulekut, ka majanduslikult ühesuguses seisukorras asuvad? Kuipalju peaks perekonnaisa sissetulek suurem olema, et ta majanduslik olukord poissmehe omaga ühesugune oleks? Õigluse põhimõtte järgi käies oleks meil raske nendele küsimustele vastata.

Maksu kohustus peab küll kõigile kodanikele üldine olema, nagu sellest juba eelpool juttu oli (lk. (lk. 5)). Kuid maksuhaldusel oleks võimata seda kõigi kohta teostada suurte paratamata kulude tõttu. Jäi siis üle kompromiss - elatistminimum: vähese tuluga

-----
 20) K. Ball. Einführung in das Steuerrecht, lk. 6.

kodanikud vabastati otsemaksu (tulumaksu) õiendamise kohustusest, kuid tulu teatava summa ületamisel tuli neil seda täita. Kaudset maksu tuli aga kõigil tarbijail, olgu nad vähese või suure sissetulekuga, ikkagi täita, kuigi nad seda mitte otse maksuhaldusele ei sooritanud, vaid maksid ostetud asja hinnaga, millesse oli sisse arvatud ka kaudne maks. Sellepärast arvataksegi, et otsemaksud tulevad maksta rikastel, kuna kaudseid makse tuleb kanda vaestel.²¹⁾

Seda arvamist kinnitavadki igapäise elu nähtused: suurem osa otsemaksude koormast langeb jõukamate rahvakihtide õlgadele, vastavalt nende kihtide sissetuleku suurusele, kuna jälle kaudsete maksude suhtes tuleb vastupidist nentida.²¹⁾ Hoopis teine olukord tekkiks, kui otsemaksuna tuleks kõigil midagi vanaaegse ühesuguse suurusega pearaha taolist maksu kanda, kuna kaudseid makse võetaks ainult luksuskaupadelt, millede muretsemine on võimalik vaid rikastel kodanikel.²¹⁾

Maksukoorma ühtlase jaotamise mõttes tuleks Gladstone'i arvates mõlema maksuliigi, otse- ja kaudsete maksude vahel tasakaal luua, niiet rahaministril ei oleks mitte ainult õigus, vaid koguni kohus mõlemale maksuliigile tähelepanu pöörata.²¹⁾

21) H. Dalton. Principles of Public finance, V, 2.

*See
Daltoni
arvamus!*

4. Teine tähtis riigimees, Otto v. Bismarck, avaldas oma vaateid otse- ja kaudsete maksude kohta 22. novembril 1875. a. riigipäeval peetud kõnes.

Resoluutselt tunnustab ta end kaudsete maksude pooldajaks: "Ich bekenne mich unbedingt zu dem System der indirekten Steuern".²²⁾

Otsemaksudest peab ta näit. tulumaksu ainult hästirikaste "viisakuse maksuks", kuna kaudseid maksu soovitab ta kasutada võimalikkudes piirides abinõuna kõigi tarvisminevate summade hankimiseks, lugedes otsemakse "karedaks ja kohmakaks hädaabiks": "Ich glaube, dass ich die Pflicht habe, meine Meinung darüber darzulegen, und dass ich vielleicht manches Überzeugung anstosse, wenn ich mich von Hause aus wesentlich für Aufbringung aller Mittel nach Möglichkeit durch indirekte Steuern erkläre und die direkten Steuern für einen harten und plumpen Notbehelf, nach Ähnlichkeit der Matrikularbeiträge, halte, mit alleiniger Ausnahme, ich möchte sagen, einer Anstandssteuer, die ich von den direkten immer aufrecht erhalten würde, das ist die Einkommensteuer der reichen Leute - aber wohlverstanden: nur der wirklich reichen Leute".²³⁾

-----
22), 23) Bismarcks Reden, lk. 128, 130.

Edasi väidab Bismarck, nagu Daltongi, et ei või üht ja samasuurt sissetuleku summat kõigil juhtudel sama määrduga mõõta. Näit. on olukordi, kus 1000 taalriga võib õige lähedasti elada, kuid teistel olukordadel sama summa võimaldab ainult kiratsedes läbi ajada ja ainult suure vaevaga toime tulla, et rohkearvulist lastepere kasvatada ja seisusekohaselt elada.

Tulumaksu peab Bismarck enam au- ja viisakusemaksuks, kui finantsmaksuks. Ja ta soovib maksustada neid, keda tõesti võib pidada jõukateks igal tingimusel: "... dann halte ich die Steuer für eine richtige, aber nicht einträgliche. Im übrigen ist das Ideal, nach dem ich strebe, möglichst ausschliesslich durch indirekte Steuern den Staatsbedarf aufzubringen".²⁴⁾ Ühtlasi juhib ta tähelepanu ka sellele asjaolule, et Prantsus- ja Inglismaal saadakse just kaudsete maksudega riigitarviduste rahuldamiseks ülekaaluvama osa täita. "Die indirekten - was auch theoretisch darüber gesagt werden mag²⁴⁾ - faktisch ist, dass man sie weniger fühlt".

Bismarck ei jäta ka puudutamata otsemaksude sissenõudmise menetlust, mis kodanikes, keda asi puutub, väga palju meeolehärma tekitab. Linnavalitsustele soovib ta küll kasutada otsemakse, et seega pidurda põgenemist maalt linna.

24) Bismarcks Reden, lk. 129.

5. Kumb liik maksudest oleks eelistatavam, kas otse- või kaudsed maksud? Sotsialistid mõistavad kaudsed maksud kindlasti hukka. Teiselt poolt jälle öeldakse, et hea kaudne maks on parem halvast otsemaksust. Tähtis on siis maksu süsteemi organisatsioon. Finantspoliitiliselt vaadates tuleb eelistada kaudsete maksude süsteemi: otsemaksud ei haara ~~mitte~~ enese alla mitte nii laiaulatuslikku maksukohuslaskonda, kui kaudsed maksud, pealegi on esimeste sissenõudmine hulga tülikam ja kulukam, kui teiste sissenõudmine. Ja nagu Schäffle arvab, tabavad kaudsed maksud ka välismaalasi, Käesoleva aasta eelarve järgi katavad kaudsed maksud meie riigi tuludest tervini 30,2 %, otsemaksud aga 11,9 %.

Kaudsete maksude õiendamine toimub peagu tähele panematult, otsemaksude tuvastamine ja õiendamine viib aga maksukohuslase vahetusse kokkupuutumisse valitsuse ametnikega, seega huvi äratades ka selle kohta, kuidas maksudest saadud raha kasutatakse. Otsemaks aitaks siis poliitilist teadlikkust arendada, kuna kaudne maks jätab maksukohuslase ühiskondliste küsimuste vastu enam-vähem ükskõiklaseks. Sellepärast arvataksegi, et madala kultuuriga maades on valdavas enamuses tarvitusel kaudsed maksud, kuna kõrge kultuuriga maades peetakse lugu otsemaksudest. Vabariikides maksavad kodanikud tulumaksu ja teisi otsemakse teadlikult - riigi huvi on ka kodaniku enese huvi, nagu ütleb Montesquieu.

6. Sageli nurisevad maksukohuslased, et neid koormatakse liiga kõrgete maksudega, sealjuures kahtlustades, kas maksudest saadud summasid ka õieti tarvitatakse. Üle 150 aasta tagasi ütles J. B. Say:

"Kaugelt parimaks finanseerimise põhimõtteks on võimalikult vähem kulutada, ja kõigist maksudest kõige parem on see, mis kõige madalam on".²⁵⁾

Ja ei ole imeks panna, kui varematel aegadel maksukoorma all ägades maksukohuslased nurisesid - nii otse- kui ka kaudsed maksud olid väga mitmekesised ja rohkearvulised: kõige hädapärasemad ained kuulusid maksustamisele. XIX sajandi algul Inglismaal valitsevat maksude olukorda iseloomustas üks saadik parlamendis peetud teravas kõnes järgmiselt:

"Meil kuulub maksustamisele iga ese, mis suhu satub, keha katab või jalge all on, maksustatakse kõike, mis meeldiv näha, tunda, nuusutada või kombata. Maksu alla langeb kõik, mis maa peal, maa all või vees leidub, kõik, mis saadakse välismailt või mis kasvab kodu, niihästi tooresmaterjalid kui ka valmis kätetööd. Maksustamisele kuulub iga leivatükike, mis terve inimene sööb, kui ka arstim, mida haige sisse võtab. Maks on kallisnahal, mis kohtuniku kuube ehib, kui ka kõi-

25) H. Dalton. Principles of Public finance, II, I.

el, millega kurjategijad puuakse, maks on rikkamehe kül-
luslaual, kui ka kehviku soolaleival, maks on pruudiehe-
tel, kui ka puusärgi pronksnaeltel. Surmale suikuv ing-
lane kallab arstimet, mis 7 % on maksustatud, lusikasse,
mille maks on 15 % ja hoigab voodis, mille hinnast tu-
leb maksta maksu 22 %. Pärast tema surma kuulutavad pä-
rijad tema vourusi maksustatud marmoril, kuna tema ise
rändab ad patres peamiselt selleks, et enam mitte makse
maksta." ²⁶⁾

7. Paljudes tekib kahtlustav arvamus, et iga maks
on pahe, ja selleparast kahtlustatakse ka igasugusid
avalikke kulutusi. Kuid iga maks ei ole ometi mitte pa-
he, vaid koguni vastupidi, ta võib häid tagajärgi an-
da. Alkoholimaksu tõttu tõuseb alkoholi hind, ja selle
tagajärjeks on joomise vähenemine. Ei olnud ju sugugi
soovitav olukord, kui näit. Inglismaal võidi XVIII sa-
jandil ühe penny eest end purju juua ja kahe pence eest
end surnuks juua. ²⁷⁾

8. Mis nüüd avalikesse kulutustesse puutub, siis
on raske demokraatlikes riikes sellepoolest kahtlust
avaldada või etteheiteid teha: riigi eelarve koostatakse
valitsuse poolt avalikult, antakse läbivaatamiseks riigi
esinduskogusse, kus rahvaesindajad eelarve läbi söe-

26) P. Klimentovi sissejuhatav loeng.

27) H. Dalton. Principles of Public finance, II, I

luvad, parandavad või täiendavad ja igatepidi kaalu-
des ta viimaks vastu võtavad. Eelarves ettenähtud tu-
lud ja kulud on avalikkusel aegsasti teada, ja nii
võivad kõik, kel asja vastu huvi, riigi rahandusseisu-
korrast saada enesele selge pildi. "On considère
qu'il n'y a pas de finances solides sans publicité -
sirnatakse, et ilma avalikkuseta ei või olla kindläl
jalal seisvat rahandust."²⁸⁾

Nii siis tagavad riigi rahanduse korralikkust
avalikkuse eest varjamatus ja rahvaesinduse poolt riigi
eelarve avalik arutamine: "rien ne peut remplacer
cette garantie - miski ei või seda tagatist asendada."²⁸⁾

Eelarve vaielused on peale tulude-kulude otstar-
bekuse selgitamise veel teisiti kasulikud kodanikele:
eelarvet kaitstes peab valitsus aru andma oma polii-
tika suunast, ja sedaviisi võib arutamine kujuneda
valitsuse poliitika eksamiks. Ja iga kodanik peab
teadlik olema sellest, kuidas riigilaeva juhitakse ja
milliste kuludega see seotud on.²⁹⁾

9. Meie maksusüsteemis on kõige suuremat elevust
tekitanud otsemaksudest tulumaks. Käesoleva aasta eel-
arve tulusid peatükkide viisi vaadeldes, leiame, et

-----
28) G. Jèze. Cours de science des finances, lk. 6.

29) " " " " " " " 35.

tulumaks seisab suuruse järjekorras kaheksandal kohal, andes Kr. 5 800 000 või kogutuludest 5,5 % (v. diagramm 3, lk. 6). Samapalju tulu annavad ka tempelmaks ja lõivud. Tulumaksu peetakse kõige kultuursemaks maksuks - ta on kõigis kultuurriikes rakendust leidnud. Kuna tulumaksu aluseks on kodaniku tulu, ja tulu üksikutel isikutel suuruse astme järgi väga mitmekesine on, siis oleks väga kulukas seda maksu kõigi kohta teostada. Tulumaksu teostamise kergendamiseks jäetakse maksukohuslasel teatav summa tulust, nn. elatisminimum, maksuvabaks. Maksuvaba summa suurendatakse veel perekonna seisulaste arvu, ülapeetavate isikute arvu, mõnel maal ka vanadust silmas pidades. Meie tulumaksu seaduse § 21 järgi arvatakse tulust maha:

- 1) linnades ja merekindlustes - abielulistel 900 krooni, abielutuul 600 krooni;
- 2) muudes kohtades - abielulistel 600 krooni, teistel 400 krooni.

Teiste maade tulumaksu seadusi silmas pidades tuleb tähendada, et elatisminimum on meil liiga madalaks arvatud. Ameerika Ühendatud riikides tulust maksuvabaks arvatakse: 1500 \$ abielutuile, 3500 \$ abielulistele ja perekonna isadele ja 400 \$ veel iga lapse pealt. Nii jäävad Ameerikas vähese tuluga isikud tulumaksuvabaks.

Meil soovitatakse "täishälle", kuid tulumaksu seadus räägib vastupidist keelt: abielutuile on määratud kõrgem elatisminimum, kui abielulistele.

Elatisminimumi tõstmisest oleks ka teisiti kasu: hulk vähese tuluga kodanikke jääks küll maksuvabaks, kuid maksuaparaat ei pruugiks siis ka mitte nii suur olla, nagu ta praegu on.

IO. Nagu juba tähendasin, annavad otsemaksudest tempelmaks ja lõivud samapalju tulu, kui tulumaksu. Ja selle maksu sissevõtmine toimub hulga vähemate kuludega, kui tulumaksu teostamine.

II. Kaudsetest maksudest seisavad tollid suuruse järgi esimesel kohal, andes tulu Kr. 22 000 000 või üldtuludest 20,7 % ja aktsiisid neljandal kohal, andes Kr. 10 100 000 või 9,5 % tulu. Nii katavad nad kogutuludest 30,2 %.

Tollid ja aktsiisid annavad küll suurt tulu ja nende otsene teostamine ei ole liiga kulukas, kuid nad on seotud suurte kaudsete kuludega - piirivalve ülalpidamisega.

Piirivalvel tuleb võidelda salakaubaveoga, mis seda hoogsam on, mida suuremat kasu ta osavõtjatele tootab. Ja mida hoogsam on salakaubavedu, seda kulukam

on ka riigil võitlus selle pahe tagasitõrjumiseks. Tarvis on nõrgestada pahe põhjust - kasusaamist salaveost. Piirituse vedu Soome lõppes, kui vedu enam kasu ei annud. Ja salakaubaveoks olid asutatud terved aktsia- ja kindlustusseltsid. Seda on varem mujal juhtunud ja juhtub veelgi: kui tollimaksud liiga kõrged on, siis katsutakse neist kiuste mööda hiilida, makstes kauba eest kas või rohkem, kui ta harilik hind turul ongi. Kui palju ei ole talumehi Tallinna turul sisse veetud "välismaa riidekaubaga ja ehtsate kulduuridega". Kelmid arvestasid õieti sisseveetute ahnusega ja harimatusega.

Mõistlik tollimaksude poliitika võib tõrjuvalt mõjuda niihästi salakaubaveole kui ka kaupade võltsimisele. Alkoholiste jookide tolli tuleks ennem kõrgendada, kui alandada, kuid tervist kosutavaid aineid peaks küll madalamal tollimaksul sisse lastama.

§ 6. I s i k u - e h k k o g u k o n n a m a k s .

1. See maks on ürgseimaid makse.

Ta on esimesi otsemakse, millest teisedki otsemaksud on aegade jooksul arenenud, nagu varandusemaks, krun- dimaks ja moodsaim maksudest - tulumaks. Ta nimigi on mitmekesine, nagu pearaha, Kopfsteuer, impôt personel, podušnõj nalog. Eestiski on ta kahe nime all tuttav - kogukonna- ja isikumaksu nime all.

Edaspidi tarvitame aga isikumaksu nime, sest et seeni-
metus lähemalt vastab ta sisulisele tähendusele.

Isikumaks on ürgseimaid, ühtlasi lihtsamaid mak-
sustamise viise: teataval maaalal pandi toime rahva-
loendus ja igale maksukohuslasele määrati kindel, ühe-
sugune maks, arvesse võttes kas kõiki isikuid või ai-
nult perekonnapäid, kas mehi ja naisi või ainult mehi,
kas kõiki mehi või ainult töövõimelisi mehi.

*Et omajä
ajaloolis
leppimist!*

Isikumaksustamist kasutati endistel aegadel väga
sageli, sest et ta teostamine oli lihtne, kuigi toores
ja ebaõiglane - sugugi ei võetud arvesse maksnikkude
varanduslisi vahesid ja seisuslisi vahekordasid: kõiki
möödeti ühe moodsuga. Kuidagi võis selle maksustamisega
siis leppida, kui maksnikud majanduslikult ühesugusel
tasemel seisid. Maks oli aga tingimata ülekohtune, kui
teda kõigi kohta rakendati, vaatamata seisusele, soole,
vanadusele või varanduslasele vahekorrale. Vähe peh-
mendavalt võib ta üle siis otsustada, kui arvesse võet-
takse töövõimelisi ja maksu nõutakse teiste maksude

kõrval, mis määratakse isiku sissetuleku suuruse või
varanduse järgi. Muidu tuleb teda vaadelda nagu majan-
dusliselt nõrgema klassi ainsamat maksustamise võima-
lust, nagu selleks osutuvad kaudsed maksud. ²⁸⁾

2. Isikumaksu tekkimist endistel aegadel oli võimalik seletada finantstehnika madala järjestusega. Moodsal ajal ei leia see maks enam rakendamist, olgu, et teda kasutatakse veel asumaadel. Näit. võtsid sakslased Samoas 4 marka maksu iga pärismaalasest meesisikult, välja arvates väikesi lapsi, prantslased jälle maksustasid samati pärismaalasi Dahomeil, Madagaskaril ja mujal. Paljudes Briti ja Prantsuse asumail võetav telgimaks ei ole muud midagi kui isikumaks. Endise aja maksujäänusena oli isikumaks isegi Prantsusmaal veel tarvitusel. Selle maksu määraks oli võetud kolmepäevase töö tasu, mille alammääraks arvati 50 s. ja ülemmääraks $1 \frac{1}{2}$ fr. Nii kõikus prantsuse isikumaksu suurus $3 \times 50 \text{ s.} = 1 \frac{1}{2}$ frangi ja $3 \times 1 \frac{1}{2} = 4 \frac{1}{2}$ frangi vahel. Isikumaks ühendati Prantsusmaal korterimaksuga (contribution mobilière), mida olid kohustatud niihästi prantsuse kodanikud kui ka välismaalased, kui nad olid Prantsusmaal elanud ühe aasta.

3. Inglismaal on isikumaks kaotatud, kuna Saksa-
maal ta muutus tulumaksuks. Iseäranis huvitav on isikumaksu areng Venemaal. Seal hakati seda maksu võtma XVIII sajandi algul, sest arvati, et selle maksu kaudu on riigil kõige hõlpsam raha hankida.

29) K. T. v. Eheberg. Finanzwissenschaft, lk. 294.

30) I.H. Oserov. Osnovõ finansovoj nauki, lk. 307

nimelt madala finantstehnika tõttu. Ja maksu oli
 mõeldud võtta ainult "künnimeestelt" ja "äritsejatelt
 ning kaupmeestelt", kuna vabastatama pidid vigased ja
 töövõimetud. Ent maks muutus kohustavaks ainult talu-
 poegadele, ja terve elanikkond jagunes maksukohuslasteks ja
 maksuvabadeks. Paul I tegi küll katset aadli maksusta-
 miseks, kuid Aleksander I muutis selle korralduse -
 maks veeretati lisamaksuna mõisnikkude talupoegade
 kaela. 1863. a. vabastati sellest maksust veel linna
 kodanikud. Mõisa talupoegade "hinge" pealt võeti 18 ko-
 pikat maksu. Nii läks maksude koorma tõttu hulk maid

3. Hingede arvu kindlaks määramiseks võeti ette "re-
 visioonid", s. o. rahvaloendid, kusjuures ka maa ja
 muu varandus loendati. Peale isikumaksu oli veel ter-
 ve rida makse, mis langesid talupoegadele, ja et kind-
 lustada maksude kättesaamist, seati sisse terve kogu-
 konna kohta vastastikkune vastutus - maksu sisse-
 nõudmise aparaadi puudulikkuse tõttu ei olnud ju va-
 litsusel võimalik iga maksnikult otseselt maksu nõu-
 da, vaid maks määrati hingede arvule vastavalt ter-
 le kogukonnale, ja see pidi ise juba selle eest hoo-
 litsema vastutuse hirmul, kuidas oma liikmetelt mak-
 su kätte saab. Ja maksu hirm pani talupojad põgene-
 ma oma maalapikeselt Volga taha, Doonile, Siberi...
 neti lõuna rohtlaantesse või Siberi...

hullus?

hullus?

Maksudest vabaneda oli võimalik kolmel teel: kas
 ühiskonna vahel oma haritlupuni. Valitsus katsus küll
 astuda vaimulikku seisusse, sõjaväkke või - loobuda
 veel luureabinõudega põgenemist pidurdada, teedele nuus-
 omaniku õigusest maale. Vaimulikku seisusse peasemine
 oli seotud suurte takistustega, teenistus sõjaväes oli
 raske, kuid hädaga mindi sinnagi, kuni keelati sinna-
 giminek kogukonna hingedekirjas olejatele. Jäi üle
 veel kolmas peasepaik - maast loobumine.

hakkasid

Meeleheitel hakati maad pantima või müüma kloost-
 ritele, kellede kätte sattudes maa muutus maksuvabaks,
 nüüd hakkasid talupojad oma enese maad kloostrite käest
 rendile võtma. Nii läks maksude koorma tõttu hulk maid
 talupoegadelt eesõigustega klassi kätte. Kuid kogukon-
 da jäänud maksnikkude arv vähenes, ja kuna valitsus vii-
 mase revisiooniga kindlaks määratud maksu suurust ei
 vähendanud, siis muutus kogukonna ja iseäranis alevite
 talupoegade seisukord veel raskemaks, nii et talupojad
 ise hakkasid keelama maa müüki või pantimist, seega
 takistama maad maksuvabaks muutumast. 1651. a. konfis-
 valitsus) keeris koguni maksu alt põgenenud maad, sealjuures piit
 saga nuheldes maa ostjaid või pandile võtjaid, kes
 peale selle veel Siberisse saadeti. Isegi kinnistuse
 kirjutajad langesid samale karistusele. Valitsus vii-
 maks tühistas talupoegade võlanõuded pandilevõtjate või
 ostjate vastu. Ja nüüd jäeti maa lihtsalt maha ja põ-
 neti lõuna rohtlaantesse või Siberi...

Nii jõudis finantsalane võitlus valitsuse ja ühiskonna vahel oma haritipuni. Valitsus katsus küll veel luureabinõudega põgenemist pidurdada, teedele nuuskure saates ja põgenikke püüdes ja neid kohale tagasi saates, kuid enne karmilt karistades. Aga maa jäi siiski sööti...

Seni oli finantsmõõduks ader ja selle järgi adramaks, mis aga karile jooksis. Nüüd leiutati uus maksuühik-õu. Õue maksustamisel oli käristatud side maa hulga ja maksu vahel, milline side loomulikult olukorral täiesti mõistusepärane oleks pidanud olema, kuid vene oludes õnnetumana osutus. Õuemaks oli kunstlikuks vahendiks põllumajanduse tõstmiseks, et meelitada maa ta mehi põldu harima, sest maa eest enam maksta ei ole vaja. Tagajärjeks oleks ülesharitud põllupinna suurenemine, majanduselu tõus ja muudugi siis ka maksnikkude arvu tõus.

Ja valitsus ei eksinud: maksud laekusid endisega võrreldes palju suuremal arvul. Kuid maksukoorem siiski ei kergenenud, vaid veel suurenes endise vastu.

Rahva mõte leidis ka siin uue peasteabinõu, uue maksupõike kuju - maa mahajätmisel ei olnud enam mõtet, sest maksu ei arvatud enam maa järgi, vaid õue järgi: nüüd tuli õuede arvu vähendada ja nendesse tihedamalt elama asuda, mistõttu ka maksukoorem väheneks.

Ja nii tehtigi, ja tagajärjed ei jäänud ka tulemata: Vladimiris tuli iga 100 õue kohta maksualulisi mehi 1625-30. a. 117, 2; 1646. a. 250, 2; 1676-78. a. 297, 9.

Jällegi sattus valitsus maksukimbatusse - rahvas oli uue kavala maksupõike leiutanud: õuede arv oli vähenenud, kuid õued olid täis rahvast, aga laekumine toimus kehvalt.

Peeter I ajal mindi üle uue maksuühikule - õue asemel võeti maksuühikuks isik - "vene duša= hing". See ühik osutus õige painduvana ja kõiki haaravana. Ei aidanud enam oma põllulapi mahajätmine ega õuedesse kuhjumine või koguni rohtlaantesse põgenemine ja Siberi ürgmetsadesse peitumine: tsaari võim, mis aja jooksul tugevnenud, ulatas igale poole maksukohuslasi tabama. Selle maksu laekumise kindlustamiseks seati sisse veel passisüsteem, ja vene alam koosnes kahest osast: hingest ja passist.

Nii siis jagati terve elanikkond kahte ossa - ühed olid maksualulised, teised - maksuvabad. Ja maksualuliste arvu kindlaksmääramiseks võeti aegajalt ette "revisioone", mispärast siis ka maksualulisi hakati nimetama "revisiooni hingedeks".

Talupojad suhtusid vaenulikult isikumaksusse ja katsusid seda igati avaldada. Muuseas boikoteeriti maksuõla pärast korraldatavaid oksjoone.

oli 1870 - 1880 töötati välja rida projekte, et isikumaksu asendada tulumaksuga. Leiti, et isikumaks on iganenud ja ei vasta enam aja nõuetele, ja ta lak-
kaski kehtimast, arvates 1-st jaanuarist 1887. a.

Esialgu jäi see maks küll veel kehtima Siberis, kuid sealgi hakati teda tükk-tükkilt kõrvaldama ja asendama teiste maksudega.

§ 7. I s i k u m a k s E e s t i s .

Vahepeal oli isikumaksu mõne sätte poolest muudetud. Isikumaks pandi meil kehtima ajutise seadusena (31) 1920. a. Talpidi olema üheks sissetulekuallikaks valla- ja maaomavalitsustele. Maksu alla kuulusid kõik mees- ja naisisikud, kes alaliselt asüsid valla piirkonnas. Maksu maksjate vanaduse piiriks oli määratud iga 20 kuni 65 eluaastani. Maks ei tohtinud ületada 20 marka. Vallanõukogul oli õigus maksjaid liikidesse jaotada, kusjuures naisisikud maksavad poole vähem sellest summast, mis meesisikutele määratakse. Isikumaksust vabastatakse need, kes valla poolt ülal peetakse või riigi poolt palukit või abiraha saavad. Õigus oli vabastada maksust ka neid isikuid, keda eraheategevuse poolt ülal peetakse. Tähelepanu äratav

32) RT 1933, 50, 417.
31) RT 18/19 - 1920, seadus 83.

34) RT 1924, 83/84, seadus 58 IV osa.

oli seaduse lõpul märkus, milles öeldakse, et isikumaksu tuleb siis tarvitusele võtta, kui kõik teised maksuallikad on ära kasutatud.

Sama isikumaks, kuigi linnakogukonna maksu nime all, pandi dekreedina kehtima 1936. a. Kuna vallaja ja aleviomavalitsused võtsid isikumaksu enese heaks, arvatakse linnakogukonnamaksust laekunud summad linna hoolekande kulude katteks.

Vahepeal oli isikumaksu mõnesätte poolest muudetud ja täiendatud. Nii määrati kindlaks:

1) Elukohale asumise aeg-maksu alla kuuluvad need, kes valla- või alevipiirkonda olid alaliselt elama asunud eelarve aasta eelmisel 15. detsembril.

2) Maksu kestvus - 20 kuni 60 eluaastani.

3) Maksust vabastamise tingimused:

a) kogukonnamaksust vabastatakse tegelikus sõjaväe teenistuses olevad isikud - väljaarvatud õppusele võetud reservlased - tegeliku sõjaväe teenistuse kestusel ja kogu selle aasta jooksul, mil nad vabastatakse tegelikust sõjaväeteenistusest.

b) riigi-, omavalitsuste või eraasutuste hoolekandel ülalpeetavad, samuti ka riigi või omavalitsuste poolt

32) RT 1936, 50, 4II.

33) RT 1930, 79, 52I.

34) RT 1924, 83/84, seadus 58 IV osa.

hoolekandelist abi saavad isikud .

c) linnavalitsustel on õigus vabastada kogukonnamak-
sust palujaid, kui selleks mõjuvad põhjused on olemas. ³⁵⁾

4) Maksu otstarve : linnades - hoolekande kulude
katteks, vallas ja alevis - kulude katteks. ³²⁾

5) Maksu suurus - ei või ületada 20 krooni. ³²⁾

6) Liikidesse jaotamise õigus - liikide vahe ei
või suurem olla kui viiekordne. ³²⁾

2. Isiku- ehk kogukonnamaksu arvustusele võttes, tuleb
küll tähendada, et omavalitsustele on ta küll väga

lihtne ja hõlpus sissetuleku hankimise abinõu, kuid

oma sisult on ta siiski liiga iganenud otsemaks . Ta
tuletab meele keskaja maksustamise viise : 1474 . a .

nõuti Baaselis isikumaksu isegi kerjusnikelt - armen-
lutt als bettler. ³⁶⁾ Augsburgis jälle 1475 . a . määrati

maksu alla kolm alamat kihti : kerjused, päevatöölised
ja kehvikud - Bettler, Tagwerker, Habnit Handwerker. ³⁷⁾

Ja nende kolme alama liigi käest osati välja pigistada
peagu sama palju maksu, kui kõigi teiste jõukamate

liikide käest, kuigi nende hulgas suure varandusega

isikuid leidus . Keskaegsete iseäraliste olude vaban-
duseks võiks ütelda, et seal niisugused üllatavad

35) RT 1937, 15, 116 XV.

36) I. Kulišer, lk. 85.

37) I. Kulišer. Kommunaljnoe obloženie, lk. 87.

Armenlutt?

Stal!

maksustamised pandi sageli toime häda sunnil, nõnda
siis ka ajutiselt, kas sõja või mõne muu ühiskonda
tabanud õnnetuse puhul. Nii siis ajutiselt. Meie
isiku- ehk kogukonnamaks pandi küll ka kehtima ajuti-
se seadusega 1920. a., kuid ta kestab ikkagi edasi
ja on seega kestvaks koormatiseks muutunud.

Iga maksu aluseks peab olema kas varandus või tu-
lu, kuid isikumaksu juures ei panda üht ega teist tä-
hele. Kuigi seda maksu on lubatud jaotada liikidesse,
mis üksteisest viiekordselt erineksid, kuid praktilise
selt ei ole seda täidetud: maksnikkude jõukuse astmeid
silmas pidades tuleks meil hulk liike luua, teadavasti
on aga kõigest kaks liiki olemas - 20 kr. ja 4 kr.

Tekib vähe imelik olukord: majapidaja ja ta teenija
maksavad sama kõrget isikumaksu - 4 kr.

Võib ka juhtuda, et pereisa ja ta kolm-neli peale
kahekümneaastalist last on pikemat aega ilma teenistu-
seta, ja nad saavad teatelehe isikumaksu maksmiseks
"hoolekande heaks" ä 4 kr. Võite ette kujutada terve
pere meelekibedust selle maksulehe kättesaamisel.

Kuigi isikumaks omavalitsustele "kasulik" maks on,
aga ta on liiga ürgaegne, kui riigi maksuaparaat veel
vähem arenenud oli ja maksustamisel ei hoolitud maks-
nikkude meeleohust, vaid võeti, kus aga võtta oli või-
malik. Kui juba vanas Venes isikumaks kõrvale heideti,

Stul!

ja seda tehti väga tõsisistel kaalutlustel, seda rohkem oleks meil vaja mõelda, kuidas seda maksu revideerimisele võtta või koguni ära muuta. Hoolekanne isegi nõuab revideerimist, sest sageli tulevad petserlased oma lastekarjaga Tallinna, kus siis hoolekande abil tahavad elutseda - "hoolekanna küll see anna!". Ja kui palju elukutselisi töötatöölisi ei leidu Tallinnas, kelle silmad samati vaatavad hoolekande poole, ja sageli ei ole nende lootused asjata. Niisugused töötatöölised muidugi isikumaksu ei maksa, kuna jälle korralikud töönimesed peavad hoolekande heaks oma pistust maksma. Kõiki ülaltoodud kaalutlusi silmas pidades oleks küll hädavajalik asuda isikumaksu revideerimisele.

Et pole
alms ungi
pigi arutluse!

pehiprobleem.

...==oOo==...

Kasutatud kirjandus .

- K. Ball . Einführung in das Steuerrecht .
Bismarcks Reden .
Hugh Dalton . Principles of Public finance .
K. T. Eheberg . Finanzwissenschaft .
B. Fuisting . Die Grundzüge der Steuerlehre .
G. Jèze . Cours de science des finances .
J. Kulišer . Kommunaljnoje obloženie v Germanii .
I. I. Oserov . Osnovõ finansovoj nauki .
Trotabas . Precis de Science et législation
financière .
Juhan Vaabel . Eesti riigi-maksundusõiguse
põhiprobleeme .

S i s u k o r d .

I. S i s s e j u h a t u s . Lk .

§ 1. Moodsa riigi ülesandeid..... I

1. Riigi majapidamine ja ta seos suurte kuludega.
2. Riigi eelarvete kasvamine Prantsusmaal.
3. Eesti Vabariigi eelarvete paisumine viimase viie aasta kestel. (Diagramm I).

§ 2. Riigi tuluallikad..... 2

1. Riigi kulude tasakaalustamine tuludega.
2. Jõudlused.
3. Tasuta jõudluste kõrvaldamise põhjusi.
4. Naturaalkoormatiste asendamine rahalis-
te maksudega. Vastupidine vool Inglismaal.
5. Eesti Vabariigi tuluallikad. (Diagrammid 2, 3)

II. M a k s u n d u s .

§ 3. Maksu mõiste..... 8

1. Raha vajadus riigi teotsemisel.
2. Raha hankimise võimalused.
3. Maksu definitsioon. Maksu tunnused.
4. Tuluhankimise tingimused.
5. Seadusega loodud kohustuse üldine rakendamine.
6. Maksude vältimatus.

§ 4. Maksunduse teostamine..... II

1. Maksunduse vaatlus tervikuna.
2. Ainumaksu tüüpe.
3. Mitmemaksu süsteem.
4. Maksu ebamugavuse vähendamise võimalusi.
5. Maksunduse teostamise põhimõtteid autoreilt.

§ III. M a k s u l i i k i d e k r i i t i l i n e
ü l e v a a d e .

§ 5. Otsemaksud ja kaudsed maksud..... 16

1. Maksuhaldusline ja sisuline eristamine.

Lestung

2.	Finantspoliitiline otstarb.	
3.	Õigluse põhimõte.	
4.	Otse- ja kaudsete maksude kriitika Bismarckilt.	
5.	Otse- ja kaudsete maksude mõju maksukohuslasele.	
6.	Nurin kaudsete maksude rohkuse üle.	
7.	Mõne maksu kõrguse kasulikkus.	
8.	Kulutuste avalikkus.	
9.	Tulumaks.	
10.	Tempelmaks ja lõivud.	
II.	Tollimaksud.	
§ 6.	Isiku- ehk kogukonnamaks	29
1.	Isikumaksu ajalooline areng.	
2.	Isikumaks Prantsus-, Saksa-, Inglis- ja Venemaal.	
3.	Maksupõiked Venemaal.	
§ 7.	Isikumaks Eestis	36
1.	Isikumaksu areng Eestis.	
2.	Kaalutlusi isikumaksu revideerimisele võtmiseks.	
	Kasutatud kirjandus	44
	Sisukord	42